

Türkiye’de Eğitim Derneklerinin Sorun Alanlarının Değerlendirilmesi

The Evaluation of Problem Areas of the Educational Associations in Turkey

Levent Eraslan¹
Kırıkkale Üniversitesi

Seydi Battal Bertlek²
Öğretmen

Özet

Dernekler sivil toplum alanının çok yaygın bir örgütlenme biçimidir. Derneklerin kurulma kolaylıkları ve etki alanlarının geniş olması tercih edilme nedenleri arasındadır. Tarihsel olarak da köklü bir geçmişe sahip olan dernekler, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde var olmuş ve etki alanlarını genişletmiştir. Bu bağlamda toplumsal yaşamın her alanında kurulan dernekler, Türkiye’de özellikle eğitim alanında artarak çoğalmaktadır.

Bu araştırmanın amacı, ülkemizdeki eğitim amaçlı derneklerin sorun alanlarını ortaya koymak ve değerlendirmektir. Eğitim alanında Kırıkkale ve Çorum illerinde faaliyet gösteren 17 adet eğitim amaçlı dernek, araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmış ve 20 adet dernek yöneticisi ve üyesi ile görüşme yapılmıştır. Ayrıca dernek ortamları da gözlemlenerek eğitim derneklerinin işleyiş şekilleri ve sorunları değerlendirilmiştir. Bunlara ek olarak derneklerin tanımı ve gelişimi hem tarihsel bağlamda hem de Türkiye özelinde ele alınmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre Türkiye’de eğitim derneklerinin hızlı bir gelişim sürecine sahip olduğu fakat çeşitli alanlarda da problemlerinin bulunduğu görülmektedir. Ekonomik alan başta olmak üzere, bu problem alanları, devlet ile ilişkiler, toplumsal destek ve iletişimsizlik şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca dernek çalışmalarının sistematik yapılmadığını, hem dernek üyeleri arasında hem de diğer dernekler arasında etkili bir iletişim ve koordinasyonun bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Eğitim, Sivil Toplum Kuruluşları, Eğitim dernekleri

¹ Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi ABD Başkanı.

² Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Uzmanı, Öğretmen

Abstract

Associations are very common form of an organization of civil society. Associations are to be preferred especially because of their establishing facilities and domain widths. Associations that have a deep-rooted history have been existed in Pre-Republic and after Republic and increased their domain areas. Related to this, the number of associations especially educational associations are increasing in all areas of the social life, especially in the educational area.

The purpose of this study is to investigate and evaluate the problem areas of the educational associations in our country. Seventeen educational associations in Çorum and Kırıkkale were the working group of the research. Interview technique of qualitative research methods were used and 20 administrators and members of associations were interviewed. Furthermore, the functions and problems of educational associations are emphasized by observing in associations’ own places. The description and historical development of associations are discussed not only in terms of history but also in terms of Turkey specifically.

According to conclusions of the research, education associations have a quick development process in Turkey but some problems are observed at various areas. These problem areas ranged as, especially economy, relations with the state, social support and non-communication. Moreover, it has been concluded that workings of associations are not systematic, effective communication and coordination doesn’t exist among both members of association and other associations.

Key words: Education, Civil Society Organizations, Educational Associations

I. GİRİŞ

Bireylerin ortak bir problem alanının çözümü ya da amaçları doğrultusunda bir araya gelerek oluşturdukları yapılanmalar toplumun sivil boyutunu oluşturmaktadır. Bu yapılanmalar dernek, vakıf, sendika, kooperatif, birlik gibi isimler almaktadır. Günümüzde demokrasinin hâkim olduğu toplumlarda devletten bağımsız kâr amacı gütmeyen toplumun yararına farklı birçok alanda faaliyet gösteren binlerce sivil toplum kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında dernekler en çok gündemde olan örgütlenme biçimidir. Kavramsal olarak dernek; “Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları” olarak tanımlanmıştır (Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2006).

Dernekler, eğitim, çevre, sağlık, kadın hakları, gençlik gibi toplumsal alanlarda, savunuculuk, izleme ve gündem oluşturma vb. amaçlarla faaliyet göstermektedir. Bu toplumsal alanlardan eğitim; derneklerin doğrudan ya da dolaylı olarak ilgisini çekmekte ve dernekler eğitim alanını doğal çalışma alanı olarak görmektedirler. Eğitim dernekleri, kuruluş, faaliyet alanı ve amaçlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilik derneklerin sayısına yansımakta özellikle son yıllarda genel olarak derneklerin; özelde ise eğitim alanındaki derneklerin sayısında artış gözlenmektedir. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı (2010) verilerine göre Türkiye genelinde 2000 yılında 60931 olan dernek sayısı 2002

yılında 68155, 2004 yılında 69439, 2006 yılında 73378, 2008 yılında 80200 ve 2010 yılında ise 83567 adet olmuştur. Bu durumun oluşumunda sivil toplum kuruluşlarının yaygın bir söylem aracı olarak kamuoyunda görmesi, eğitim alanında etkinlik göstermenin derneklere tanınma ve imaj bağlamlarında getirdiği pozitif katkı ve saygınlık ile yasal mevzuatın kolaylaştırıcı nedenleri etkili olmaktadır. Bu nicel artışın önemli bir etkileyeni de Avrupa Birliği'ne giriş sürecidir. Bu artış, toplumun sivilleşmesi açısından memnuniyet verici görülmekteyken, bu noktada nitelik problemi karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de 2009 yılı istatistiklerine göre etkin olarak 2387 eğitim derneği bulunmaktadır. Bu derneklerin sayısı artmakta ve tali olarak binlerce dernek, eğitim ile ilgilenmektedir. Bu genişleyen yapının temel özelliklerinin ve sorun alanlarının belirlenmesi, bu araştırmanın temel çıkış noktasıdır.

Bu çalışmada yaygın bir sivil toplum örgütlenme biçimi olan derneklerin tarihsel gelişimine, özellikleri ve işleyişleri ile istatistiklerine yer verilmiştir. Ayrıca eğitim derneklerinin sorun alanları da çeşitli boyutları ile tartışılmıştır

Eğitim alanı dernekleşme ile ilgili olarak çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Yatlı (2003) tarafından hazırlanan "Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitim Katkısı" adlı çalışmada, İstanbul'da faaliyet gösteren eğitim amaçlı kurulan 40 derneğin öğretim kademelerinde yapmış oldukları etkinlikler incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre İstanbul'da eğitim sorunlarının çözümünde devlet ve özel sektörden sonra sivil toplum kuruluşlarının etkin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yatlı, 2003). Kaya'nın "Sivil Toplum Kuruluşları Tartışmaları-Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Örneği" adlı çalışmasında ise Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği yapı, işleyiş ve örgütlenme bazında incelenmiştir. Kaya (2002)'ya göre Türk toplumunun çağdaşlaşmasında sivil toplum kuruluşları önem arz etmektedir. ÇYDD de bu misyon ile Türk toplumunda çağdaşlaşmanın söylem ve argümanlarını öne çıkartan, demokrasi, birey hakları, laiklik gibi çağdaş değerleri ülkede yaygınlaştırmayı amaçlayan bir kuruluştur (Kaya, 2002). Çankaya (2005) tarafından hazırlanan "Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitim Amaçlı Faaliyetleri" adlı çalışması, sivil toplum kuruluşlarının eğitim amaçlı faaliyetlerini ön plana çıkarmak, bu tür faaliyetlerin önemini vurgulamak amacıyla yapılan bir alan araştırmasıdır. Sivil toplum kuruluşlarının eğitim, sosyalleşme, kültürel, ekonomik alanındaki faaliyetlerinin okul faaliyetlerinin yanında küçümsenemeyecek düzeyde olduğu gözlenmiştir (Çankaya, 2005).

Derneklerin Tarihçesi

Derneklerin ilk oluşumu Roma dönemine değin uzanmaktadır. Roma döneminde dernekler, "collegium" ve "sodalitas" şeklinde ikiye ayrılmıştır. Collegiumlar, esnaf ve tacirlerin kurduğu derneklerdir. Belli bir iş kolunda ya da ticari bir alanda faaliyet gösteren kişilerin karşılıklı yardımlaşmalarını sağlamak ve ortak yararlarını korumak için kurulmuştur. Devlet hizmetinde çalışan memurlar da

bu tip dernekler kurma yoluna gitmişlerdir. Meslek birliklerinin (collegium) ortaya çıkışı ise Krallık dönemine Roma’nın İkinci Kralı Numa Pompilius zamanına kadar geri gitmektedir. Bu dönemde çıkartılan 12 Levha Kanunu dernek kurma özgürlüğünü getirmiştir. Sodalitaslar ise dini derneklerdir. Tanrılar için törenler düzenlemek, dini bayramları kutlamak gibi amaçları olan bu derneklerin kurulması izne bağlanmıştır (Küçük, 2005). Derneklerin Batı dünyasındaki gelişim zemini olarak kabul edilen Roma dönemi kavramın zengin, aynı zamanda köklü geçmişine de vurgu yapmaktadır. Buna göre Türkiye’de ise dernekleşme bu denli köklü bir geçmişe sahip olmasında Osmanlı İmparatorluğu’ndan gelen bir dernekleşme geleneğinin katkısı bulunmaktadır.

- Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Dönemde Dernekleşme

Türkiye’deki dernekleşmenin gelişimi iki dönemde incelenebilir. Bunlardan ilki günümüz uygulamalarına da kaynaklık yapan Cumhuriyet öncesi dönem, diğeri ise Türkiye Cumhuriyeti’nden günümüze uzanan dönemdir.

- Osmanlı (Cumhuriyet Öncesi) Dönem

Türkiye’de dernekleşmenin başlangıcını Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlanarak incelenmesi hem derneklerin köklü bir geleneğe sahip olmaları hem de bu geleneğin nasıl oluştuğunun anlaşılmasına katkı verecektir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda modern anlamda ilk sivil toplum örgütleri olarak ortaya çıkan kuruluşlar Tanzimat döneminde kurulan derneklerdir. Kıta Avrupası’nda dernek, cemiyet, kulüp ve sendika gibi yapılanmaların köklü bir tarihsel geçmişi bulunmaktayken, Osmanlı’da yaygın ve etkin olarak, ticaretin artması, sanayileşme ve kentleşme gibi gelişmelere paralel olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Esas itibari ile 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan toplumsal değişim, dernekleşmeye de yansımış ve bu eğilim 1856 Islahat Fermanı ile artmıştır. 1880’li yılların başından itibaren Müslümanlar arasında dernekleşme bir yandan devlet teşviki ile ticaret ve ziraat odaları kurmak diğer yandan gizli siyasal cemiyetler oluşturmak şeklinde kendisini göstermiştir. 1890’lı yıllar ise spor derneklerinin kurulmaya başladığı yıllardır. Çok uluslu bir yapı arz eden Osmanlılarda özellikle 1850’lerden sonra Rum ve Yahudilerin de yaygın olarak cemiyetler oluşturduğu görülmektedir (Alkan, 2003).

1876 öncesinde olduğu gibi, 1876 Anayasası’nda da dernek gibi yapılanmalar açık olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle Tanzimat ve I.Meşrutiyet döneminde kurulan cemiyet ve dernekler ya padişahın “irade-i seniyye”si ile ya da hükümetten izin alınarak kuruluyordu (Tosun, 2001).

Meşrutiyet ile birlikte dernekleşme hareketleri hız kazanmıştır. Osmanlı sınırlarında yaşayan etnik gruplar örgütlenme yoluna gitmişler ve daha sonraları bu dernekleşme hareketleri artarak devam etmiştir. Bu dernekleşme sürecinde Osmanlı modernleşme sürecinin getirdiği reform ve yenilikler beraberinde “entelektüel-bürokrat” olarak tanımlanan bir aydın (münevver) grubun önemli etkileri olmuştur. Bu aydın grup, Osmanlı modernleşmesinin bir aracı olarak kendilerini değişimin

simgesi ve kanalı olarak görmekte ve bu doğrultuda çeşitli yapılar oluşturmaktadır. “Toplumun yaşadığı sorunlar üzerinde fikir üreten, bu sorunları bir aydın olarak yakından gözlemiş bu grup üyeleri, yayımladıkları süreli yayınlar dışında “İlmî ve meslekî cemiyetler” çerçevesinde biraraya gelerek düşüncelerini bir grup hareketine dönüştürmüşlerdir. Bu bilimsel toplulukların oluşumu sivil inisiyatif bağlamında gerçekleşmiştir.³ Bu genişleme süreci yasal düzenlemeyi gerekli kılmış ve ilk yasal düzenleme 1908 Meşrutiyet Anayasası’nda görülmüştür (Toksöz, 1971).

Osmanlı modernleşme sürecinde devletin yapısal özelliklerinde ve uygulamalarında yapmış olduğu yenilikler ve halka verdiği bazı haklar sivil toplumun görece etkisini artırmasına neden olmuştur. Sivil toplum hareketleri anlamında en renkli dönem olan II. Meşrutiyet döneminde, toplumsal yaşamın bazı kesimlerinin örgütlenmeye gittikleri ve çeşitli yapılanmalar oluşturdukları görülmektedir. Öyle ki bu coğrafyada daha önce bir araya gelmeleri yasak olan kişiler bir cemiyet adı altında örgütlü olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. “Cemiyetler Dönemi” olarak da betimlenen bu süreçte kadın örgütlenmeleri, işçi örgütlenmeleri, esnaf, memur, gençlik ve öğrenci örgütlenmeleri bu dönemin özgürlükçü atmosferinin karakteristik örnekleridir (Eraslan, 2008).

Bu gelişmeler ışığında, derhal mehz kanunlar dikkate alınarak hazırlanan 3 Ağustos 1325 (1909) tarihli Cemiyetler Kanunu yürürlüğe girmiştir (Özsunay, 1982). Hukuk tarihimizde derneklerle ilgili yasaların ilki 1909 yılında yapılmıştır. II. Meşrutiyet Anayasası’na dayanılarak çıkarılan yasa “Cemiyetler Kanunu” adını taşımaktadır. Var olan örgütlenmeleri denetim altına almayı amaçlayan ve genelde kısıtlayıcı yönde düzenlemeler içeren 3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu 14 Temmuz 1938 tarihine kadar yürürlükte kalmış, ancak; 15 Ekim 1923 ve 20 Aralık 1923 tarihlerinde değişikliğe uğramıştır (Akın, 1971).

Yukarıda özetlenen Tanzimat dönemi ile başlayan ve özellikle II. Meşrutiyet dönemi ile yükselişe geçen sivil örgütlenme süreci, yeni kurulacak olan Cumhuriyete kuvvetli olmasa da bir sivil toplum mirası bırakmıştır.

³Bu cemiyetlerden bazıları da günümüzdeki bazı STK’ların temelini teşkil etmiştir. Bu cemiyetler; Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi (1820), Encümen-i Daniş (1851), Cemiyet-i İlmiye-i Osmânîye (1861), Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye (1864), Cemiyet-i İlmiye (1879), Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti (1908), Yeni Muhit’ul Maarif Cemiyeti (1910), Türk Bilgi Derneği (1914), İlim ve Umran-ı Sinai Cemiyeti (1919) şeklindedir. (İsmail Doğan, “Osmanlı Bilimsel Topluluklarının Türkiye’deki Bilim Eğitimine Etkileri”. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 1993, Cilt 26, S. 1, s. 131-149).

- Cumhuriyet Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti bir önceki dönemin dernekleşme mirasını özellikle Batılılaşma hedefine erişebilmek için aracı bir yapı olarak kullanmıştır. Bu çerçevede Türk Eğitim Derneği, Türkiye Kızılay Derneği, Türk Hava Kurumu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Türkiye Yardım Sevenler Derneği ve Resmî Darülaceze Kurumları ile Darüşşafaka Cemiyeti ve Yeşilay Derneği oluşturulmuştur (Eraslan, 2008).

Bu dönemde dernekleşmenin yasal düzenleme sürecine bakıldığında, 1926 yılında çıkartılan 743 sayılı, Medenî Kanun görülmektedir. 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'nun, aykırı olan hükümleri yürürlükten kaldırılmış, aykırı olmayan, bütünüyle hükümler bakımından 743 sayılı Medenî Kanun ile birlikte yürürlükte kalmaya devam etmiştir (Saymen, 1944). Bu dönemde çıkarılan en önemli kanunlarından biri olan 1926 tarihli Medenî Kanun'un ikinci faslı "Cemiyetler" başlığı altında derneklere ayrılmıştır. 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile Medenî Kanun arasındaki bu ilişki, 1938 yılında çıkarılan 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'na değin sürmüştür. 1938 yılında çıkarılan 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun ilk şekli, o ana kadar bahsi geçen kanunlarda mevcut olan dernek kurmada serbestliği kaldırmış ve izinli kurulma şartını getirmiştir. Gerçi bu kanundan önceki dönemin hukuk uygulamalarında da fiilen izin sistemi egemen olsa da en azından mevcut hukuk serbestlik ilkesini öngörmüştür (Akın, 1971).

Bu dönemde yeni devletin kurucusu **Büyük Atatürk**'ün uhdesinde kurulan Türk Eğitim Derneği (TED) Cumhuriyetin getirdiği yenilikleri halka aktarımı için araçsal bir görev taşımış aynı zamanda fakir ama başarılı öğrencilere eğitim olanağı sunmuştur (Eraslan, 2008).

1961 Anayasası'na değin dernekler ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılırsa da özgürlükçü demokratik düzen içerisinde dernek kurma hakkı ve bir araya gelme özgürlüğünü kişinin temel hakları ve özgürlükleri kapsamında görme yeni anayasada yer almıştır. Böylece dernekleşme alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır (Özsunay,2003). Bu bağlamda yasal gerekliliklere sahip herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahip olmuştur. 1961 Anayasası herkesin düşünce ve kanaatlerini hür bir şekilde sözlü, yazılı veya farklı bir şekilde açıklayabildiği ve yayabildiği bir anayasa olma özelliği taşımıştır. Bu özgür ortam derneklerin sayılarına da yansımıştır. Yıllara göre incelediğinde 1961-1971 tarihleri arasında dernek sayılarında önemli bir artış görülmüş ve bu artış anayasal hak ve özgürlüklere dayandırılmıştır. On yıl kadar süren bu süreç, 1972 tarih ve 1630 sayılı Dernekler Kanunu ile daraltılmıştır. Türk toplumsal tarihi açısından buhranlı bir ara dönem olan 1970'li yıllarda çıkan bu kanun, dernek özgürlüğünü sınırlayıcı ve denetim altında tutan bir karakter taşımıştır (İçişleri Komisyon Raporu, 2004). 1630 sayılı kanunda da bir önceki dönemde sağlanan hak ve hürriyetler geri alınmış ve 1961 Anayasası ile getirilen özgürlükler ile oluşan toplumsal yaşamda örgütlenme hakkı 12 Mart Muhtırası ile kısıtlanmıştır.

1982 Anayasası çerçevesinde ise sivil toplumun temel taşları olarak tanımlanabilecek temsili kuruluşların siyaset yapması yasaklanmıştır. Sendikalar,

odalar, meslek odaları, üniversiteler her türlü gönüllü kuruluşlar, siyaset yapması yasaklanan kuruluşlar arasındadır. Ayrıca bu dönemde siyasi partilerin de doğrudan kayıtlı üye kitlesi dışında, bir taban ile ilişki kurmasını sağlayabilecek yan kuruluşlar kapatılmıştır (Öncü, 1991). Buna göre 1982 Anayasası dernek, sendika ve siyasal partilerin faaliyet gösterebilecekleri alanları kısıtlayan, faaliyetlerini düzenleyen, STK'lara üye olmayı zorlaştıran, anayasal ve yasal değişiklikler getirmiştir. Türkiye'de askerî müdahalelerin ardından sivil yaşamı, ifade ve düşünce özgürlüğünü kısıtlama neredeyse bir gelenek hâline gelmiştir. 1971'deki askerî müdahaleden sonra da yapılan değişiklikler de bu anlayış çerçevesindedir (Eraslan, 2008).

Anayasanın dernek kurma ile ilgili 33. Maddesi ise 1995 ve 2001 yıllarında yapılan değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir. Maddenin yeni halinde, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahip olduğu ve hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı esası benimsenmiştir. 1999 yılında, Türkiye'nin, Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Toplantısı'nda, üyelik için aday olarak kabul edilmesi ile Türkiye yine, yeni bir döneme girmiştir. Türkiye ile ilgili olarak "Katılım Ortaklığı Belgesi", 8 Mart 2001 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından resmen kabul edilmiştir. Bunun üzerine; Bakanlar Kurulunca, geniş bir siyasi ve ekonomik reform gündemi içeren, "Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Benimsenmesi İçin Ulusal Program" 19 Mart 2001'de kabul edilmiştir (Altaş, 2002).

07.10.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2908 sayılı Dernekler Kanunu 1630 sayılı eski Dernekler Kanunu'nu ve bu kanunun tüm ek ve değişikliklerini yürürlükten kaldırmıştır. 2908 sayılı Kanununun 1. Maddesinde ; "...kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir gayeyi gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin (değişiklikle eklenmiştir), bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları" dernek olarak tanımlanmıştır. Kanuna göre hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye istifa hakkına sahiptir. Yeni kanunla birlikte 2908 sayılı yasada 2002 yılında yapılan değişikliklere paralel olarak dernekleşmeye daha sivil bir bakış getirilmiştir. Yeni Dernekler Kanunu ile "dernek kurmayı bir asayiş, bir güvenlik olayı kabul eden, halkın örgütlenmesini güvenlik meselesi olarak gören" (Yazıcıoğlu, 2001) anlayış yerini daha özgürlükçü bir yaklaşıma bırakmıştır. Yeni kanun, derneği tanımlarken 2908 sayılı kanunun değişik halindeki tanımı tekrar etmiştir.

Dernekleşme sürecinin yasal ve tarihsel boyutu analiz edildikten sonra araştırmanın temel amacı olan eğitim dernekleri aşağıda incelenmiştir.

Eğitim Dernekleri

Eğitim alanında sivil yapılanmaların oluşturulması tarihi bir geleneğe sahiptir. Bu alanda Osmanlı devletinde ve öncesinde Ahi teşkilatlanmalarında, esnaf localarında ve özellikle vakıf uygulamalarında çok önemli sivil uygulamalar

yapılmıştır. Eğitim alanının bu köklü birikimi ve faaliyet zemini Cumhuriyet’in erken döneminde de kullanılmış bu bağlamda oluşturulan bazı dernekler yeni ideolojinin toplumsal yaşama aktarılmasında etkin olarak kullanılmıştır. Eğitim, Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının (STK) ilgi alanı içerisinde. STK’ların çoğu eğitim kavramına atıflar yaparak ve toplumun eğitim sorunsalına yönelik proje ve kampanya düzenlemeyi kendilerine misyon edinmişlerdir. Eğitim alanında faaliyet göstermek STK’lara saygınlık ve tanınma olanağı sağlamaktadır. Medyanın ve kamuoyunun eğitim ile ilgili faaliyetlere göstermiş olduğu ilgi ve toplumun eğitim alanındaki ihtiyaçları, STK’ları bu alana yönlendirmektedir. Türkiye’de eğitim alanında örgütlenmeler ağırlıklı olarak dernekleşme biçiminde olmaktadır (Eraslan, 2008).

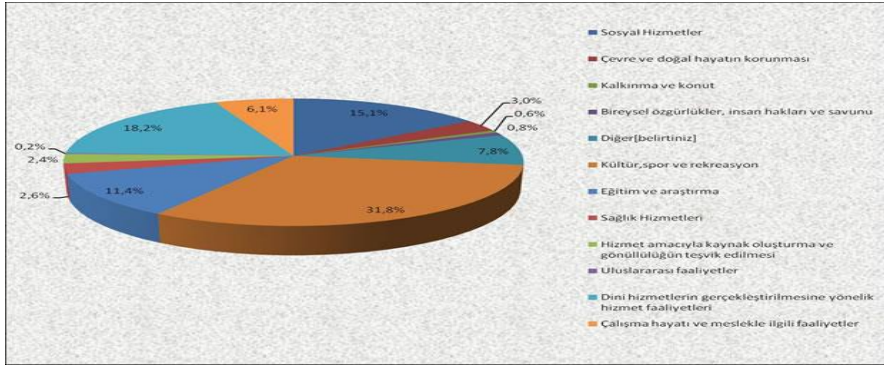
Eğitim dernekleri, kuruluş, faaliyet alanı ve amaçlarına göre çeşitlilik göstermektedir. Özellikle son yıllarda genel olarak derneklerin; özelde ise eğitim alanındaki derneklerin sayısı artış göstermektedir. Bu durumun oluşumunda sivil toplumun yaygın bir söylem aracı olması, eğitim alanının derneklere getirdiği pozitif katkı ve prestij ile yasal mevzuatın kolaylaştırıcılığı etkili olmaktadır. Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren dernekler tasnif edildiğinde on farklı kategorinin oluştuğu görülmektedir. Bu kategoriler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Eraslan, 2007):

Tablo 1: Kuruluş, Faaliyet Alanı ve Amaçlarına Göre Eğitim Derneklerinin Tasnifi

1.	Eğitim-Araştırma-Proje Dernekleri
2.	Okul-Koruma-Geliştirme Dernekleri
3.	Mezunlar Dernekleri
4.	Dini Eğitimi Destekleme Dernekleri
5.	Yöre-Bölge-Şehir Eğitim Destekleme Dernekleri
6.	Engelli-Özel Eğitim Dernekleri
7.	Çevre ve Sağlık Eğitimi Dernekleri
8.	Deprem-Arama Kurtarma Eğitimi Dernekleri
9.	Burs Eksenli Dernekler
10.	Uzmanlık Eğitimi Eksenli Dernekler

Yukarıdaki dernekler kendi kuruluş amaçları doğrultusunda hizmet etmektedirler. Eğitim derneklerinin toplumsal projeler üretme ve geliştirme, savunuculuk ve muhalefet yapma, Milli Eğitim Bakanlığının programlarını takip etmek gibi rolleri de vardır. Toplumunu bilinçlendirerek eğitime katkı sağlamaktadırlar. Eğitim, toplumun her kesimini ilgilendirdiğinden dolayı, yapılan faaliyetler toplum nezdinde geniş kitlelere ulaşabilmektedir.

Türkiye’deki derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı incelendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Grafik 1: Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı

(Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2010)

Yukarıdaki tablo incelendiğinde % 31,8 lik pay ile kültür, spor ve rekreasyon dernekleri ilk sırayı yer almaktadır. Bunu % 15,1 lik pay ile sosyal hizmetler ve % 11,4 pay ile eğitim ve araştırma amaçlı dernekler takip etmektedir. En az payı ise uluslar arası faaliyet gösteren dernekler almaktadır.

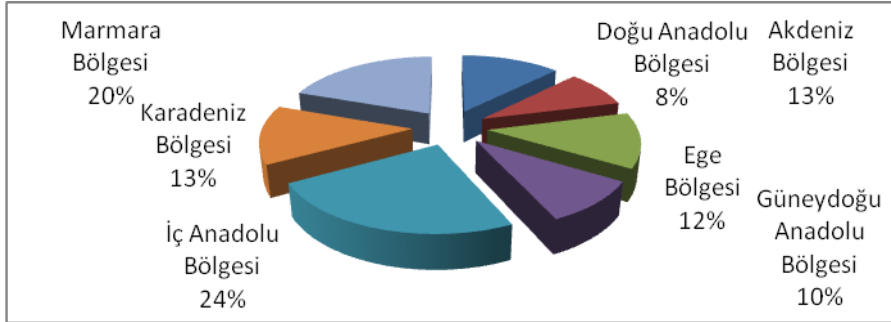
Tablo 2: 2004-2009 Yılları Arası Türkiye Geneli Eğitim Derneklerinin Faaliyet Durumu

	Açık	Kapalı
2004 Yılı	301	114
2005 Yılı	699	273
2006 Yılı	1086	398
2007 Yılı	1487	392
2008 Yılı	1961	344
2009 Yılı	2387	243

Bu tabloya göre 2004 yılında açık dernek sayısı 301, 2005 yılında 699, 2006 yılında 1086, 2007 yılında 1487, 2008 yılında 1961 ve 2009 yılında 2387 olmuştur. 2004 yılından 2005 yılına % 133'lük bir artış gözlenmiştir. 2005 yılından 2006 yılına kadar ise % 55'lik bir artış olmuştur. 2006 yılı ile 2007 yılı arasında % 36'lık bir artış olmuştur. 2007 ile 2008 yılları arasında % 31'lik artış gözlemlenmiştir. 2008 ile 2009 arasında ise % 21'lik bir artış olmuştur. Ortalama olarak ülke genelinde bütün iller baz alındığında son beş yılda eğitim amaçlı derneklere % 55'lik bir artış olmuştur.

Son altı yıl içerisindeki açık dernek sayısı toplamı 7921 adettir. Kapalı olan dernek sayısı ise 1764 adettir. 2009 yılı itibariyle ülkemizde eğitim amaçlı olarak 2387 dernek faaliyet göstermektedir. 2004'ten 2007 yılına kadar kapalılık oranlarında bir artış mevcut iken 2007'den itibaren bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir.

İçişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de faal olan dernek sayısı 926 ile en çok Ankara ilinde bulunmaktadır. Bunu 836 ile İstanbul takip etmektedir. Konya 233 dernek sayısı ile 3. sırayı alırken, İzmir 243 ile 4. ve Diyarbakır 233 adet ile ilk beş içinde yer almaktadır. En az dernek ise 3’er adetle Bolu ve Erzincan illerindedir. Iğdır’da 5 ve Çankırı ile Edirne illerinde 6’şar dernek faaliyet göstermektedir. Dernek dağılımları bölge bölge incelendiğinde şu tablo ile karşılaşmaktayız:

Grafik 2: Türkiye’deki Eğitim Derneklerinin Bölgelere Dağılışı

Ülke genelinde derneklerin dağılımı bölge bölge incelendiğinde 2009 yılı itibariyle en fazla 560 adet ile İç Anadolu Bölgesi 1. sırada yer almaktadır. Marmara Bölgesi 459 ile 2. ve 310 adet ile Karadeniz 3. sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi 294 sayı ile 4., Ege Bölgesi 291 ile 5., Güneydoğu Bölgesi 224 ile 6. sırada yer almaktadır. En az eğitim dernek sayısı ise 198 adet ile Doğu Anadolu Bölgesi’ndedir.

Derneklerin tarihi ve genel yapı özellikleri analiz edildikten sonra eğitim derneklerinin amaç, yapı, politika ve işleyişleri ile sorun alanlarını içeren alan araştırması aşağıda verilmiştir.

II. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma biçimi olan olgu bilim deseninde yapılmıştır. Bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarma olgu bilim araştırma deseninin amacıdır. Olgu bilim deseninde en çok kullanılan veri toplama aracı görüşmedir (Şimşek ve Yıldırım, 2006). Olgu bilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek bireyler ya da gruplardan seçilmektedir. Bu tanımdan yola çıkarak, bu çalışmada 20 kişi ile görüşme yapılmıştır.

Görüşme yöntemi, literatürde birçok sınıflama ve farklı biçimlerde görülmektedir. Bu çalışmada Mayring (2002)’in önerdiği problem merkezli görüşme veri toplama yöntemi olarak seçilmiştir. Problem merkezli görüşme akış

şeması, problem analizi, görüşme formunun yapılandırılması, görüşme sorularının denenmesi, görüşmenin uygulanması (görüşme soruları, sondalar, spontan sorular) ve kayıt altına alma aşamalarından oluşmaktadır (Mayring, 2002).

Sivil toplumun kavramsal özellikleri, derneklerin kuruluş amacı, fırsatları, başarıları, tanıtım ve etkinlik alanları ile sorun alanlarını içeren önceden yapılandırılan 15 görüşme sorusu, dernek yönetici ve üyelerine yöneltilmiştir. Görüşme soruları amaç, yapı, politika ve işleyiş olarak 4 ana tema şeklinde gruplanmıştır. Bu dört ana temayı ayrı ayrı açıklayıcı olarak şu başlıklar ortaya çıkmıştır. Derneklerin amacıyla; genel olarak sivil toplum tanımı, kendi üyesi oldukları derneklerin kuruluş **amacı** temasında amaçlarını yerine getirmek için fırsat sahibi olabilmeye durumu; faaliyetlerini gerçekleştirdikleri dernekleri başarılı bulma durumu şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Derneklerin **yapı** temasında; üyesi oldukları derneklerin; üye sayısı; kadın ve erkek üyelerin sayısal durumu; eğitimci üye sayısı durumudur. Sivil toplumcu bir yapı oluşturabilme durumu şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Derneklerin **politika** temasında; üyesi oldukları derneklerin yönetim biçimleri (demokratik, belirli bir grup ile sınırlı, tek elden, kararların eleştiriye açık olma durumu, farklı görüşlere açık olma durumu), derneklerin tanıtımının yapılma şekli, derneklerin faaliyet türleri (bilgilendirici, izleme, gündem oluşturma, kurs yardım etmeye dönük), eğitime en çok katkıda buldukları alan ve diğer sivil toplumlarıyla iletişim halinde olma durumu şeklinde alt bölümlere ayrılmıştır.

Derneklerin **işleyiş** temasında kaynak üretme şekilleri; derneklerin kaynaklarını elde etme türlerinin neler olduğu, devletten destek alma durumları ve devletten destek almayı sivil toplum kuruluşu olarak nasıl karşıladıkları şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Derneklerin görevlerini yerine getirirken sıkça karşılaştıkları problem alanları durumunu belirlemeye yönelik alt başlık olarak ayrılmıştır.

Katılımcılardan görüşme yapılmadan önce ses kaydı için izin istenmiştir. Yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. Bazı dernek yöneticisi seslerinin kayıt altına alınmasını istemedikleri için sorularının cevapları yine önceden hazırlanan cevap kağıtlarına yazılı olarak not edilmiştir. Görüşmeler dernek merkezlerinde ve yönetici veya üyelerin iş yerlerinde yapılmıştır. Genellikle sorulan sorulara içtenlikle cevaplar verilmiştir. Bazı katılımcıların tedirginliklerinden ve belirtmedikleri çekincelerinden dolayı kısa şekilde cevaplamalar da yapılmıştır. Genel olarak belirlenen soruların dışına çıkmamış, fakat sorulan soru ile ilgili konuyu aydınlatıcı spontan sorular da sorulmuştur.

Araştırma analizinde yapılan işlemler sırasıyla aşağıda belirtilmiştir;

- Görüşme yapılan her kişiye 1 den 20 ye kadar numaralar verilmiştir.

- Görüşülen kişilerin verdikleri cevaplar, sorular temel alınarak gruplandırılmıştır. Örneğin; 20 kişinin 1. soruya verdiği cevap, 20 kişinin 2. soruya verdiği cevap gibi...
- Yapılan bu gruplamalardan sonra verilerin içerik analizi çözümlenmiştir. Kişilerin derneğe ait yapı, amaç, işleyiş ve politika olgularına ilişkin yaşantıları ve tanımlamaları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşmecilere sorulan sorulardan 4 ü tanesi derneklerin amacına ilişkin, 4 ü derneklerin yapılarına ilişkin, 4’ü politikalarına ilişkin ve son 3’ü de işleyişlerine ilişkin olarak hazırlanmıştır. Verilerin analizi de bu gruplamaya göre yapılmıştır.
- Taslak temalar belirlenmiştir.
- Taslak temalara göre konular belirlenmiştir ve temalara göre kodlar düzenlenmiştir.
- Temalar arası ilişkiler saptanmış ve araştırma sorularına göre organize edilmiştir.
- Kod ve temalara göre veriler betimlenmiş, alıntılara yer verilmiş, açıklanmış ve yorumlanmıştır.

Bu temalar aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 3: Eğitim Amaçlı Derneklerin İşlevselliğine İlişkin Temalar

ANA TEMALAR	ALT TEMALAR	KODLAR
AMAÇ	Sivil Toplumun Tanımı	<ul style="list-style-type: none"> • Gönüllülük esasına dayanma, • Menfaat gütmeme, • Devletten bağımsız olma, • Toplum yararı gözetme, • Belirli amacı olma
	Bağlı Olunan Derneğin Kuruluş Amacı	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim amaçlı, • Yardım amaçlı, • Hem eğitim hem yardım amaçlı, • Mesleki dayanışma amaçlı, • Tasavvuf amaçlı
	Derneklerin Amaçlarını Uygulamada Fırsat Bulma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> • Fırsat bulma, • Yeteri kadar fırsat bulamama (ekonomik sıkıntı ve zaman kısıtlamasından dolayı)
	Derneğin Başarı Durumu	<ul style="list-style-type: none"> • Başarılı, • Başarısız, • Kendi içinde başarılı, • Faaliyeti yok
YAPI	Üyelerin Sayısı	<ul style="list-style-type: none"> • Üye sayısı 15’in altında olan, • Üye sayısı 20-30 arası olan, • Üye sayısı 30-50 arası olan, • Aktif üyesi olmayan
	Sivil Toplumcu Yapıda Olma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> • Rapor hazırlama, • Gündem oluşturma, • Savunuculuk, • Sivil toplumcu yapımız yok

POLİTİKA	Derneklerin Yönetim Biçimi	<ul style="list-style-type: none"> • Demokratik, • Şeffaf, • Katılımcı, • Demokratik özellikler içeren
	Derneklerin Demokratik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> • Derneğe üye olma, • Derneğin yönetimi, • Karşıt fikirlere saygı, • Halkın istek ve beklentilerine duyarlılık
	Derneklerin Tanıtım Şekli	<ul style="list-style-type: none"> • Sözlü ve yazılı basın, • Konferans ve seminerler, • Gönüllü kişilerin gayretleri, • Yapılan faaliyetler
	Derneklerin Faaliyet Türleri	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrencilere yönelik kurslar, • Etüt merkezleri, • Eğitici konferanslar, • Halka yönelik kurslar, • Dil eğitimi, • Öğrenci bursları, • Fakirlere giyecek, • Gıda ve kırtasiye yardımı
	Eğitime Katkıda Bulunan Alanlar	<ul style="list-style-type: none"> • Ücretsiz kurslar, • Öğrenci bursları, • Malzeme yardımı
	Derneklerin Diğer Sivil Toplum Kuruluşları İle İlgili İrtibat Durumu	<ul style="list-style-type: none"> • Belirli aralıklarla irtibat, • İhtiyaç duyulduğunda irtibat, • Çok az zaman aralığıyla irtibat
İŞLEYİŞ	Kaynakların Tedarik Edilişi	<ul style="list-style-type: none"> • Üye aidatları, • Gönüllülerin bağışı, • Sponsorluk, • Dershane ve kurs bedelleri, • Kermes gelirleri
	Derneklerin Devletten Destek Alma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> • Destek almak isteyenler, • Destek almak istemeyenler
	Derneklerin Yaşadıkları Problemler	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik sıkıntı, • Katılımcı sayısı azlığı, • Toplumsal duyarsızlık, • Üye aidatlarının düzenli ödenmemesi, • Tanınırlık, • Organize hareket edememek

III. BULGULAR ve TARTIŞMA

Kırıkkale ve Çorum illerinde eğitim dernekleri üzerinde yapılan bu araştırma sonuçlarına göre derneklerin karşılaştıkları sorunların birbirlerinden çok farklı olmadıkları anlaşılmıştır. En çok karşılaştıkları sorunlar 20 eğitim amaçlı dernek yöneticisinin beyanları doğrultusunda şu şekildedir:

Tablo 4: Eğitim Derneklerinin Genel Sorun Alanları

Ekonomik Yetersizlikler	Devlet Desteği
-------------------------	----------------

Katılımcı Sayısı	Sistemsizlik
Toplumsal Duyarsızlık	Proje Üretme
Mevzuat Bilgisi Eksikliği	Tanınırlık
İletişimsizlik	Zaman Yetmezliği

- Ekonomik Sorunlar

Yapılan görüşmelerde elde edilen ifadelere dayanılarak birçok problem alanının ekonomik yetersizliklere dayandırıldığı söylenebilir. Genel olarak başlıca gelir kaynağı üye aidatları olan dernekler, üyelerinin aidatları zamanında ve yeteri kadar ödememelerinden dolayı ekonomik sıkıntılar yaşamaktadır. Bu durum derneklerin etkinliklerini kısıtlamaktadır. Ekonomik sıkıntılar olmadığı zaman, daha çok kişiye ulaşabileceklerini, daha fazla faaliyetlerde bulunabileceklerini açıkça belirtmişlerdir. Dernekler gıda ve giyecek kermesleri düzenleyerek ekonomik yönden katkı sağlama yoluna gitmişler; fakat her derneğin yılda bir defa kermes yapma hakkı olduğu için bu gelirleri de kısıtlı olmaktadır.

- Katılımcı Sayısı Yetersizliği

Derneklerin katılımcı sayılarının az olması faaliyet alanlarını sınırlandırmakta, üye başına düşen görevleri de arttırmaktadır. Yeteri kadar üye bulmakta zorlanılmaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak da bireylerin üye olup aidat ödemekteki çekinceleri olarak belirtmektedirler. Fakat resmi üye sayılarının az olmasına rağmen yapılan faaliyetlerin türüne göre gönüllü sayılarının fazla olduklarını, kişilerin müsait oldukları vakitlerde gönüllü olarak katılım sağladıklarını belirtmişlerdir. Gönüllü olarak katılımcı sayıları derneğin tanınırlığı ve faaliyetlerinin etkisi oranında artış göstermektedir.

- Toplumsal Duyarsızlık

Toplumsal duyarsızlık katılımcılık ile paralellik göstermektedir. İnsanların duyarsız olması katılımcılığı da aynı oranda azaltmaktadır. Bunun çözümü için halka yönelik seminerler, konferanslar, kermesler düzenleyerek halkı sivil toplum hareketinin içine katmak istemektedirler.

- Mevzuat Bilgisi Eksikliği

Dernek yönetici ve üyelerinin mevzuat bilgi eksiklikleri yasal haklarını bilmemeleri, dernek olarak kullanabilecekleri birçok olanaktan mahrum olmalarına neden olmaktadır. Başlangıçta eğitime katkı amaçlı kurulan dernekler sonraları yasal işleyişlerde çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Dernek, yıllık toplantılarını yapamaz ve kararlar alıp uygulayamaz hale gelmektedir. Sonunda da tabelâ derneği haline dönüşmekte ve işlevini yitirmektedir. Bazı yöneticiler mevzuatı bilgisizliğinden derneği kapatamadıklarını ve işlevsiz bir şekilde derneğin beklediğini belirtmişlerdir. Dernek yöneticilerinin veya üyelerinin mevzuat

hakkındaki eksikliklerinin giderilmesi, onların daha bilinçli hareket edebilmelerini, faaliyetlerini rahat bir şekilde yapabilmelerini sağlayacaktır.

- **İletişimsizlik**

Derneklerin birbirleriyle olan iletişim eksiklikleri, yapılacak yardımların koordinesiz ve dengesiz bir şekilde dağıtılmasına, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşılamamasına ve aynı kişinin birkaç dernekten aynı anda yardım alması gibi durumlara neden olmaktadır. Aynı alanda olmalarına rağmen iletişimsizlik, derneklerin güçlerini azaltmaktadır.

- **Devlet Desteği**

Görüşülen dernek üyelerine devletten maddi destek ve / veya yardım alıp almadıkları ve almayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. Buna göre 6 dernek üyesi devletten destek ve / veya yardım almadıklarını ve almak istediklerini, 14 dernek üyesi ise devletten destek ve / veya yardım almadıklarını ve almak istemediklerini belirtmişlerdir. Bu sonuca göre çalışma grubu iki ana düşünce üretmiştir. Devletten destek alınmalı ya da alınmamalı. Destek alınmasını istemeyen grubun temel argümanları sivil toplum kuruluşlarının sivil özelliklerine yaptıkları vurgu çerçevesinde oluşmuştur. Ayrıca, devletten destek aldıkları takdirde devletin kendilerinden hesap soracağı ve bunun da özgürlüklerini kısıtlayacağı düşüncesi ifade edilmiştir. Ayrıca devlet desteğinin ekonomik bağımlılığın, bağımsızlıklarını ve hareket alanlarını daraltacağı ve kontrollerin artacağı düşüncesindedirler. Bir dernek yöneticisi bunu açıkça şu şekilde ifade etmiştir: *“Bugün yardım alıp da yarın dayak yemek istemem.”* Bu kendilerini herhangi bir yere bağımlı hissetmek istememelerinden kaynaklanmaktadır. Dernekler özgürce kendilerini ifade etme düşüncesindedir. Devletten destek alınmasını olumlayan grup ise devletten yardım aldıkları takdirde dernek olarak daha çok kişiye yardımcı olabileceklerini ifade etmişlerdir. Kendilerinin ekonomik rahatlığının faaliyet alanlarını genişleteceği ve daha çok ihtiyaç sahiplerine ulaşabilecekleri düşüncesi bu grupta hâkimdir. Bu şekilde düşünenler aslında devlet ile halk (ihtiyaç sahipleri) arasında köprü kurmak istemektedirler.

- **Sistemsizlik**

Yapılan araştırmada derneklerin sistematik hareket edemedikleri gözlemlenmiştir. Bu durum faaliyetlerine de yansımış durumdadır. Organizeli ve sistemli yapılarının olması kendilerini toplumda daha etkin kılacaktır.

- **Proje Üretememe**

Proje üretememelerinin en büyük sebebini ekonomik problemlerine bağlamaktadırlar. Her dernek amaçları doğrultusunda yeni projeler düşünmekte fakat gerçekleştirmek için maddi imkânları yetmediği için bu projeleri gerçekleştirememektedirler.

- **Tanınırlık**

Derneklerin etkin olabilmeleri için toplumda ses getirecek, geniş kitlelere ulaşabilecek faaliyetlerde bulunması gerektiği düşüncesindedirler. Bu durum kamuoyu oluşturabilmeleri ve savunuculuk yapabilmeleri adına önemlidir. Bazı dernekler ağaç dikme kampanyası, kan verme kampanyası düzenleyerek, dershaneye gidemeyen öğrencilere kurs imkânı sağlayarak toplumda itibarlarını ve tanınırlıklarını arttırmaktadırlar. Bunun yanında; sözlü veya yazılı basın açıklaması yaparak, özel günlerde konferanslar ve seminerler düzenleyerek tanınırlıklarının artmasını sağlamaktadırlar. Yapmış oldukları faaliyetler derneklerin tanınırlığını sağlamaktadır. Dolayısı ile faaliyet yapma imkânı bulamayan derneklerin toplumda tanınırlığı da o nispette az olmaktadır.

- **Zaman Yetmezliği**

Dernek yönetici ve üyelerinin kendi şahıslarına ait iş meşguliyetlerinin fazla olması ve dernek işlerine yeteri kadar zaman ayıramamaları işleyişlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ekonomik imkânsızlıklarından dolayı derneğin işlerini takip edebilecek, sürekli olarak dernekte çalışacak bir personel de ekonomik nedenlerden dolayı istihdam edilememektedirler.

Sonuç ve Öneriler

Sivil toplum tartışmalarının 1980’li yıllardan sonra çeşitli ulusal ve uluslararası faktörlerin etkisiyle Türkiye’de toplumsal yaşamın her alanında sivil toplum yapılanmaları oluşmuştur. Bu alanlardan biri de “eğitim” alanıdır. Eğitim alanı sivil toplum kuruluşlarının (STK) ilgisini çekmekte ve bu alanda çok sayıda STK etkinlik yürütmektedir. Bu STK’ların değerlendirilmesi de bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Dernekler bu sivil toplum kuruluşları içerisinde en yaygın olanıdır. Derneklerin de en yoğun çalışma alanlarından biri de eğitimidir. Bu iki özellik eğitim derneklerinin incelenmesini gerekli kılmıştır. Ayrıca eğitim alanının genişliği ve etki alanları dikkate alındığında var olan sorun alanları sadece devletin olanakları dâhilinde çözülemediği görülmektedir. Bu faktörler bir araya geldiğinde eğitim alanı derneklerinin önemi ve gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bu araştırmanın sonuçları şöyle özetlenebilir:

Derneklerin amaçlarına yönelik hizmet edebilmelerinin ve yeteri kadar fırsatları kullanabilmelerinin ekonomik durumları ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Görüşülen tüm dernek yetkilileri ekonomik sıkıntı içinde olduklarını belirtmişlerdir. Gerçekleştirmek istedikleri projeleri maddi imkânsızlıklardan dolayı yapamadıkları, personel çalıştıramadıklarını, üye aidatlarının yetersiz olduğu gibi bir çok ekonomik sorunu vurgulamışlardır. Bu vurgu sivil toplum kuruluşları ile ilgili yapılan her çalışmada görülmektedir. 2008 yılında Eraslan tarafından yapılan dernek, vakıf ve sendika gibi farklı örgütlenme türlerinden oluşan ve 565 kişiden oluşan bir çalışma grubu ile yapılan çalışmada sivil toplum kuruluşlarının temel sorunlarından birinin ekonomik etkenler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2005 yılında Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) tarafından yapılan “STK Haritalama

Çalışması: Sivil Toplum Kuruluşları: İhtiyaçlar ve Sınırlılıklar” raporunda bu durum çok net ortaya konulmaktadır. Akşit ve diğerleri tarafından 2002 yılında yapılan “Sivil Toplumun ve Katılımın Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü” adlı araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Derneklerin gönüllü olarak katılımcı sayıları derneğin tanınmışlığı ve faaliyetlerinin etkisi oranında artış göstermektedir. Gönüllü üyelerin sayısı kayıtlı üyelerin sayısından çok daha fazladır. Gönüllü üyeler derneğin her türlü faaliyetine katılabilmekte, maddi imkânlar sağlamakta, katılım bağlamında gerekli her türlü destek verilmektedir. Sivil toplumun gönüllü ve rızaya dayanan zemini araştırma sonuçlarında görülmektedir. Menteş’in 2008 yılında yaptığı “Kadınlara Yönelik Faaliyet Gösteren STK’ların İncelenmesi” adlı araştırmada gönüllülüğün tüm STK yönetici ve katılımcıların temel vurgusu olduğu belirtilmiştir.

Derneklerin etkin olabilmeleri için toplumda ses getirecek, geniş kitlelere ulaşabilecek faaliyetlerde bulunması gerektiği düşüncesindedirler. Bu durum kamuoyu oluşturabilmeleri adına, savunuculuk yapabilmeleri adına önemlidir. Bazı dernekler ağaç dikme kampanyası, kan verme kampanyası düzenleyerek, dershaneye gidemeyen öğrencilere kurs imkânı sağlayarak toplumda itibarlarını ve tanınırlıklarını arttırmaktadırlar. Bunun yanında; sözlü veya yazılı basın açıklaması yaparak, özel günlerde konferanslar ve seminerler düzenleyerek tanınırlıklarının artmasını sağlamaktadırlar.

İller bazında derneklerin birbirleri ile olan iletişim düzeyleri düşüktür. Bu durum Türkiye’de dernekler özelinde STK’lar genelinde de görülmektedir. İletişim eksikliği temel bir sorunsal durumundadır. Eraslan’ın (2008) yapmış olduğu araştırmada çalışma grubunun STK’ların birbirleri ile ilişki düzeylerini ve birlikte hareket etme potansiyellerini yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye’deki STK’lara yöneltilen en büyük eleştirilerden biri de aynı ya da farklı alanlarda faaliyet gösteren STK’ların birbirleriyle sınırlı derecede iş birliği içerisine girmeleri veya hiç girmemeleridir. STGM haritalama çalışmasında da bu görüşü destekleyen bulgular bulunmaktadır. Buna göre STK’lar, başka STK’larla ağ ilişkileri kurmanın öneminin farkında değil gibi görünmektedir. Görüşmelerin çoğunda katılımcılar kendileriyle aynı alanda çalışan diğer STK’ları tam olarak bilmediklerini ifade etmiştir. Bu nedenle de STK’ların pek çoğunun sivil toplum alanında gerçekleşen faaliyetleri, yaşanan sorunları, gelişmeleri ve organizasyonları takip etmeden, kendi sınırlı dünyalarında, kendileri için yaşadıkları dile getirilmiştir.” (STGM, STK Haritalama Çalışması, 2005).

Dernekler yapmış oldukları faaliyetlerde halkın desteğini sağlayamadıklarından dolayı kamuoyu oluşturmada ve karar süreçlerini etkilemede problem yaşamaktadırlar. Halka halk adına hizmet ettiklerini düşünmekte, fakat katılım ve duyarsızlık hususunda önemli sıkıntılar yaşamaktadırlar. Derneklerde belli bir amaca odaklanma, misyon belirleme, kurumsallaşma ve profesyonelleşme gibi faktörlerde de eksiklikler gözlemlenmiştir. Faaliyetlerin amatörce ve plansız bir şekilde yapıldığı, sistematik bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir.

Genel olarak derneklerin sorun alanları değerlendirildiğinde bütün problemlerin birbirleriyle ilgili olduğu ve en önemlisinin ve hepsini etkileyeninin ekonomik nedenler olduğu görülmüştür. Dernekler yürüttükleri faaliyetleri ile toplumda bireyler arasında iletişimi ve dayanışmayı arttırmaktadırlar. Kâr amaçlı kuruluşlar olmadıkları için bireylere sosyal, kültürel ve ekonomik yardımlarda bulunmaktadır. Dolayısı ile derneklerin sayısının arttırılması, teşvik edilmesi ve toplumun bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Derneklerin sayılarının arttırılması ve sorunlarının çözülmesi için:

- Toplumumuzun basın, yayın, radyo, televizyon v.b. kanallarla derneklere katılım için bilinçlendirilmesi gerekir. Bu durumun katılımcılık probleminin çözümüne katkıda olacağı düşünülebilir.
- Dernek yöneticilerinin veya üyelerinin mevzuat hakkında ki eksikliklerinin giderilmesi onların daha bilinçli hareket edebilmelerini, faaliyetlerini rahat bir şekilde yapabilmelerini sağlayacaktır. Bu konudaki eksiklik kurslar ve seminerler vasıtasıyla sağlanabilir.
- Derneklerde yapılan faaliyetler daha sistematik ve düzenli hale getirilerek kurumsallaşma sağlanabilir. Kurumsallaşamama nedeniyle iç demokratik sistem tam olarak işleyemiyor. Ortak karar almada zorluklar yaşanabilmektedir.
- Kaynak sorunlarının çözülmesi derneklere daha fazla faaliyet imkânı sağlayacaktır. Dolayısı ile ulaştıkları kişi sayısı artacaktır.
- Derneklerin kendi aralarında işbirliği yapmaları, kaynaklarının daha etkin kullanılmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, iletişimlerinin kuvvetlendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle etkisiz dernekleşmeye ve kaynakların dengesiz kullanılmasına çözüm olunabilir. Bu durum derneklerin kendi aralarında sivil bir kurmalarıyla mümkün olabilir.
- Tabelâ haline gelmiş dernek yöneticileri veya üyeleri ile tekrar iletişim kurularak dernekler masası veya valilik makamı tarafından bu kişilerin yarım kalmış düşünce ve faaliyetlerinin tamamlanması, topluma tekrar hizmet eder hale getirilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akın, İlhan (1971). *Temel Hak ve Özgürlükler*. İÜHF Yayınları, İstanbul.
- Akşit, Bahattin, B. Tabakoğlu, A. Serdar (2002). *Sivil Toplumun ve Katılımın Güçlendirilmesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü*, Yayınlanmamış Araştırma Projesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Araştırma Fonu Projeleri, Ankara.
- Alkan, Mehmet Ö. (2003). Osmanlı’da Cemiyetler Çağı. *Tarih ve Toplum Dergisi*, 40(238):4-12.
- Altaş, Hüseyin. (2002). 4748 – 4771 Sayılı Yasalarla Dernekler Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler ve Mevzuata Etkisi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 36,1-2, Ankara.

- Çalışkan, Mehmet Ali, Cengiz Kurtuluş, Uğraş Tol (2005). *STGM, Haritalama Çalışması Sivil Toplum Kuruluşları: İhtiyaçlar ve Sınırluluklar Raporu*, Ankara.
- Çankaya, İbrahim (2005). *Sivil Toplum Örgütlerinin Eğitim Amaçlı Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Eraslan, Levent. (2008). *Türkiye’de Sivil Toplum Sorunsalı Ve Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eraslan, Levent. (2007). Türkiye’de Eğitim Alanında Sivil Toplum Örgütlenmesi Bağlamında Eğitim STK’larının (ESTK) Yapısal Özellikleri Ve Bir Kategorileştirme Denemesi. *IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi 19–21 Ekim 2007*.123-136. Çanakkale.
- Kaya, Gazanfer. (2002). *Sivil Toplum Kuruluşları Tartışmaları-Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Küçük, Eşref. (2005). *Roma Hukukunda Augustus Zamanına Kadar Derneklerin Hukuki Durumu* .Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Ankara.
- Mayring, P. (2002). *Einführung in Die Qualitative Sozialforschung* (5. Auflage). Weinheim;BeltzVerlag.
- Şenay Menteş (2008) “*Kadınlara Yönelik Faaliyet Gösteren STK’ların İncelenmesi*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı. (2006). *Son Değişikliklerle Dernekler Mevzuatı*. Ankara.
- Özsunay, Ergun. (1982). *Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler*. İÜHF Yayınları, İstanbul.
- Parla, Taha. (2002). *Türkiye’de Anayasalar*. İstanbul; Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İletişim Yayınları.
- Saymen, Ferit H. (1944). *Medenî Hukukumuzda Hükmî Şahıslar (Cemiyet- Vakıf- Tesis)*. İstanbul.
- Tosun, Gülgün Erdoğan. (2001). *Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi*. Alfa Yayınları. İstanbul.
- Yazıcıoğlu, Recep. (2001). *Sıradışı Bir Vali - Söyleşiler ve Yorumlar*, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Yatlı, Ayla (2003). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitim Katkısı*, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yıldırım, A. H. Şimşek. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*(5. Baskı), Seçkin Yayınları, Ankara.

The Evaluation of Problem Areas of the Educational Associations in Turkey

Today, the importance of Non-Governmental Organizations is continuously increasing and stands out under many different names as an organization. The major of these organizations are associations, foundations, unions and cooperatives. The main purpose of these organizations is to help to their members and to the society. *Associations are to be preferred especially because of their establishing facilities and domain widths.* The most popular and the most often on the agenda are the associations among the Non-Governmental Organizations.

The purpose of this study was to investigate the history, working areas and the problems of the educational associations. Associations are the entity communities that have at least seven of the natural or legal persons who are sharing the common goals except profit and certainly prohibited things by laws. Associations are very common form of an organization of civil society. Especially educational associations are very popular among the other non-governmental organizations. Education affects everyone in a direct or indirect way. So that many non-governmental organizations engage in this area. In this study, emphasized on the functions of educational associations which are part of the Non-Governmental Organizations. The opportunities of these increasing associations are searched if they are enough to achieve their goals. This research was done interviewing with twenty administrators and members of the associations. Qualitative methods were followed. This research was done with the pattern of case of science. In this study, Mayring (2002)'s proposed method of data collection was chosen as a problem-centered interview. Problem-centered interview consist of these steps such as flow chart, problem analysis, constructing of problem form, testing interview questions, applying the interview (interview questions, probes, spontaneous questions) and recording (Mayring 2002). The pre-constructed interview questions were asked within the form of reportage to administrators and members of association. Permission was asked for the interview from the interviewee before the interview. The interview was recorded through phonoscope. Then it was written by the researcher. At interview analysis; Numbers from 1 to 10 were given to each interviewed person. Each answer to each question is grouped. Example; the answer of 20 people to 1st question, the answer of 20 people to 2nd question etc. After those groupings, data were examined in accordance with the expressed goal, policy, process (sentences of the interviewee were stated as their owns). Generalization was practiced through induction after the examination.

As analyzed the problematic areas of the associations, it could be observed that the problems and difficulties have a close relationship with each other and the main problem that affects all the other is economy. Associations increase the communication and solidarity in society via their activities. Because they are not institutions for profit, they provide people socially, culturally and financially. Therefore, the number of associations shall be increased and the society's awareness shall be raised. In order to increase the number of associations and find

solutions for their problems: The society's awareness shall be raised via press, public, radio, tv etc in order to provide participation to associations. That will bring a solution to the problem of participation. In the event of overcoming the information deficiencies of the administrators or members of the associations, they would be move in more conscious way and carry out their activities more freely. Institutionalization is significant in associations. Because of non-institutionalization, internal democratic system doesn't work and consensus becomes hard. The problem of obtaining fund shall be solved and that will provide the associations more financial assistance. Therefore, the number of people reached will increase. The cooperation between the associations shall help the associations to use their funds more effectively. Hence, communication between each other becomes important. It may be a solution for ineffective association and using the funds in an imbalanced way. Communication with the administrators or members of the associations that compose of just a sign, completion of the half works or activities of those people by association desk or governship shall provide such associations to be active again and be more beneficial to the society.